

ASTRA, STINDARD AL CULTURII ROMÂNE ÎN BANATUL IUGOSLAV

O dată cu destrămarea Imperiului Austro-Ungar, în această parte a Europei s-au constituit noi state, printre care și Regatul Sârbo-Croato-Sloven (viitoarea Iugoslavia), ce încorporea și o parte importantă a Banatului, cu o numeroasă populație românească. Din nefericire, autoritățile sârbe au neglijat dezvoltarea ei culturală, mai mult decât atât, au supus-o unui accentuat proces de slavizare. Potrivit recensământului efectuat în anul 1921, în întreaga Iugoslavia trăiau 151.000 de români, iar în Banatul sârbesc 74.000. În realitate, în această provincie se aflau aproximativ 80.000 de români¹.

Între anii 1919-1926, românii de aici nu au beneficiat de o presă în limba lor maternă, iar puținii lor intelectuali abia în 1923 au putut să constituie o societate, intitulată „Asociația Culturală a Românilor din Regatul Sârbo-Croato-Sloven”, care nu a fost recunoscută de oficialități și, de aceea, nu a reușit să-și înceapă activitatea. Tot în 1923 s-a înființat Partidul Român, sub conducerea preotului Teodor Petrică, iar conaștrii noștri au dat semne de emancipare politică. Au avut loc numeroase disensiuni chiar și între români, iar în cele din urmă a izbândit ideea de a întemeia o filială a Astei, având în vedere realizările ei în anii dificili din vremea Imperiului Austro-Ungar.

Filiala din Iugoslavia a fost înființată la Petruvăsela, lângă Panciova, la 19 martie 1936, cu prilejul unei mari adunări a intelectualilor și țăranilor români din 29 de sate. S-a adoptat Statutul Astei și s-a constituit un Comitet provizoriu de acțiune, alcătuit din 20 de membri: 9 preoți, 5 învățători, 2 directori de bănci, un inginer agronom, un contabil și 2 agricultori. Conducătorul filialei a fost ales Ioan Mităr, vicepreședinte Teodor Petrică, iar secretar Lazăr

Cîrdu, toți preoți. Sediul se afla în orașul Vîrșeț și aștrii își propuneau: fondarea de cămine și case culturale, de biblioteci populare, muzee, cercuri de literatură și muzică și altele. Limbile utilizate erau română și sârbo-croată, iar fondurile proveneau din cotizații, donații, investițiile făcute de întreprinderi².

Conducerea se baza pe un sprijin consistent din partea Astei, atât material, cât și moral, deoarece se formaseră mai multe tabere în sânul ei, care se acuzau reciproc de subminarea intereselor românilor. La 10 decembrie 1936 s-a desfășurat o Adunare generală la Vîrșeț, în cadrul căreia s-a hotărât ca filiala să unească toate energiile românești din zonă, având în vedere că de la 1918 nivelul de trai nu s-a îmbunătățit și de aceea trebuia urmată o nouă strategie, trasată de Astra. Se urmărea ca minoritatea română să egaleze ca dezvoltare celelalte națiuni din Iugoslavia, atât economic, cât și cultural. Au fost întemeiate 6 despărțăminte: Biserica Albă, Vîrșeț, Alibunar, Panciova, Cuvin și Petrovgrad, în rîndul lor ducîndu-se o campanie de propagandă în favoarea atragerii a cât mai multor români. Chiar de la început, acțiunile Astei au fost privite cu neîncredere, în special de către țărani, deoarece săptămînalul „Nădejdea”, editat de un grup de intelectuali, inocula în rîndul cititorilor ideea că interesele lor nu sunt apărate de Asociație³.

S-au constituit cîteva cercuri culturale, primul la Coștei, în luna martie 1937. Ioan Mităr i-a invitat pe țărani să se înscrie în Asociație și „să pună umărul” la propășirea minorității române. Două săptămîni mai tîrziu a fost întemeiat al doilea, la Petruvăsela; cu acest prilej președintele filialei a prezentat un scurt istoric al Asociației. În ceea ce privește activitatea publicistică, s-a decis să se tipărească săptămînalul *Foia*

poporului român, începînd din iunie, care să cuprindă 6 pagini. În luna septembrie a fost deschisă la Vîrșeț librăria „Astra”.

Anul 1937 a consemnat și reuniunea dintre Comitetul Central de la Sibiu și Comitetul Intelectualilor Români din Banatul iugoslav, ocazie cu care a fost luată decizia ca în fiecare sat românesc din zonă să se înființeze un cerc cultural. Din nefericire, lucrul nu a fost posibil din diferite motive, doar cîteva localități rurale reușind să se organizeze astfel, iar acțiunile nu erau semnificative⁴.

Mult dorita conciliere între grupuri a avut loc în 1938, cînd s-a ales un nou comitet de acțiune, alcătuit și din reprezentanți ai ziarului „Nădejdea”, iar preotul Adam Fiștea a devenit președinte. De numele său sunt legate importante realizări: un total de 38 de cercuri culturale, aflate în localitățile românești. La 22 mai 1938 s-a desfășurat Adunarea generală în orașul Vîrșeț, considerată de organizatori drept „praznicul culturii și păcii”, cu participarea a peste 1.500 de reprezentanți ai celor 6 despărțăminte, a ministrului plenipotențiar la Belgrad – Victor Cădere – și a altor oficialități. Sfîrșitul dezbaterilor a fost încununat de un festival în care s-au implicat peste 4.000 de oameni, cei mai mulți fiind români.

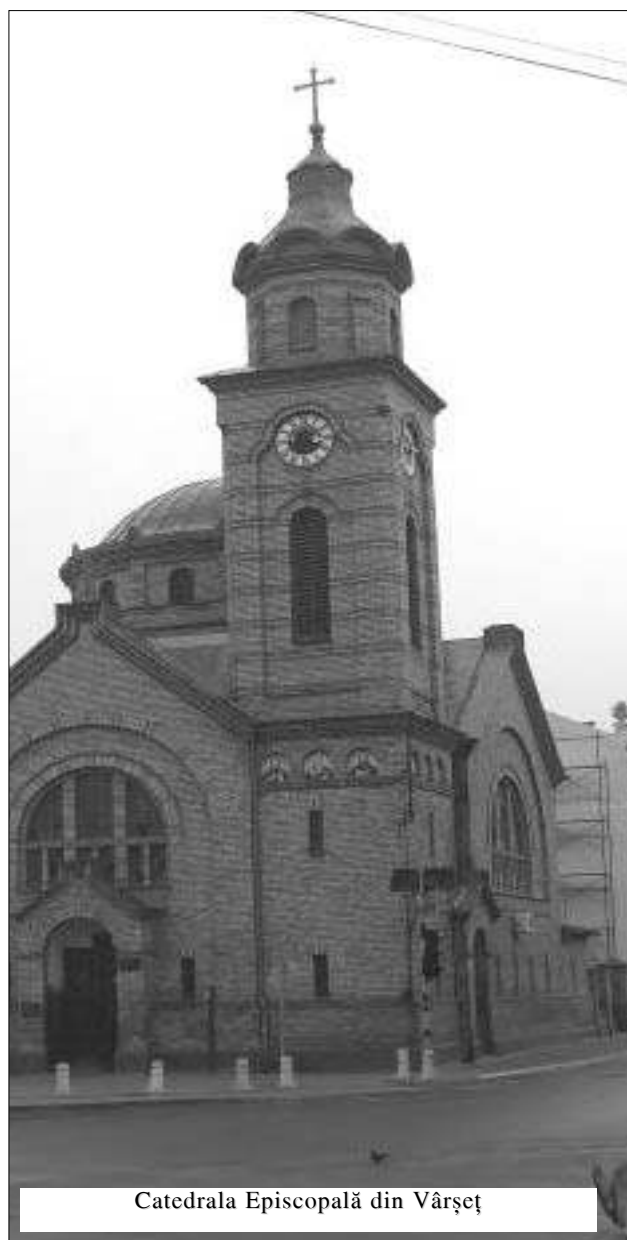
Unele cercuri culturale au avut o slabă activitate, iar cele din afara plasei Vîrșeț nu beneficiau de aprobarea autorităților; abia în octombrie 1938 ele și-au început manifestările, cu acordul Ministerului Afacerilor Interne. De la Asociația transilvăneană s-au primit pentru bibliotecă 652 de cărți, cele mai multe avînd subiect religios⁵.

Eforturile generoase ale Astrei au dat roade și în teritoriile locuite de români în afara granițelor de azi ale țării, *educația în spiritul tradițional* fiind principalul mijloc de acțiune asupra conaționalilor noștri supuși unui destin nefericit. În deschiderea Adunării generale de la Sibiu (8-9 septembrie 1940), Mitropolitul Ardealului – dr. Nicolae Bălan – sublinia în legătură cu trunchierea României: „Oricît de mult s-ar cutremura pămîntul sub picioarele noastre, nu trebuie să ne clătinăm în credința noastră în marele ideal românesc. Suntem datori să ne

îndrumăm toată viața noastră, toate gîndurile și simțirile noastre spre o singură țintă: hotarele”⁶.

Note:

1. Mihail A. Blenche, *Românii de peste hotare*, în *Românii de la sud de Dunăre*, p. 296.
2. Gligor Popi, *Românii din Banatul iugoslav între cele două războaie (1918-1941)*, Ed. de Vest, Timișoara, 1996, p. 264-270.
3. *Ibidem*, p. 198-200.
4. Iuliu Moldovan, *Raportul general. Astra din Banatul iugoslav*, în „Transilvania”, nr. 6, 1937, p. 477-478.
5. Gligor Popi, *op. cit.*, p. 203-206.
6. Iuliu Moldovan, *Raport la Adunarea generală de la Sibiu*, în „Transilvania”, nr. 9-10, 1940, p. 150.

Catedrala Episcopală din Vîrșeț